

Димитър Михайлов: *Не понасям две неща –*

Димитър Михайлов

Проф. д-р Димитър Михайлов е роден на 17 май 1956 г. в Чирпан. Средното си образование завършва в родния си град, а висше – българска филология – във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. През 1984 г. е избран за асистент в същия университет, където продължава да преподава и досега българска литература. Автор е на книгите „Стоян Михайловски“ (1994), „Класически творби в българската литература. Анализи“ (1995, второ преработено и допълнено издание – 2002), „Поетът Яворов“ (2012), „Стоян Михайловски. Поетически текст и национален контекст“ (2012), „Яворов и грузите“ (2015), „Иван Вазов. История. Поетика. Диалози“ (2016). Съставител е на книгата на Стоян Михайловски „Бог. Религиозни стихотворения“ (1996) – първо и единствено издание на религиозната лирика на Михайловски, както и на десет научни сборника. Автор е на множество учебни помагала. През периода 2002–2006 г. е лектор по български език и литература в Молдова. Номиниран е за националната награда за хуманитаристика „Христо Г. Данов“ (2016). Инициатор и заместник-председател е на фондация „Яворов“ от нейното основаване през 1992 г. до днес. Разговаряме с него на 29 април 2021 г.

Над една година пандемия. Малко или много време е това? Как се отрази на академичния и научния живот? Как го усетихте – ти, колегите от Великотърновския университет?

Тягостно е. От една година с колегите съм се виждал на живо един път – през октомври 2020 г., когато обсъждахме отчисляването на моя докторант Александър Христов. Пак се видяхме, но вече онлайн, на неговата вътрешна защита преди седмица. Твърде оскъдно и бедно. Иначе другото е т.нар. „преподаване онлайн“. Не познавам вече студентите си, те не ме познават. Дали четат текстове, които им изпращам, не знам. Озовах се в ситуация, в която никой никого не познава. Отложихме две конференции – за Васил Попов и Ивайло Иванов – за по-добри времена. Дай Боже да гойдат! Иначе в личен план не се оплаквам. Добре съм. От началото на пандемията живея в село Хотница (известно е със своя водопад), близо до Велико Търново. Имам голям двор с овощна градина, край него минава Бохотска река. С жена ми и сина ми се грижим за него, обработваме го, засяваме го, той се отблагодарява. Така че не живея съвсем статично, имам си занимание всеки ден. И това ми дава смисъл. Сега над селото вали кротък гъжд, напоява земята. Но ми липсва живото присъствие в живия живот.

Когато стане дума за теб, първите определения идват сами – прецизност и почтеност в литературноисторическите занимания, честност и прямота, дори проява на „печат характер“ в научните преценки, безспорен авторитет в яворознанието... Как се отнасяш към тях? Приемаш ли ги?

Приемам ги, но с едно уточнение. В началото стои много натрупване – и на литературноисторически факти, и на контекста, в който са поставени. После е лесно. Идва интерпретацията, анализът, заключенията.

По принцип излъчваш благост. Но защо си толкова „остър камък“ понякога?

Не понасям две неща в живота и в литературата. Първото е фалшивото отношение, второто – плагиатството. Те двете са свързани, свързва ги измамата. За съжаление, през последните години се натъкнах на тях.

Да, преди време ти беше сред т.нар. „външни членове“ на научно жури, който реши да не си мъчиш и да обяви в рецензията си, че е установил плагиатство в предложената дисертация. По-късно в „Литературен вестник“ публикувахте това твое становище. Съжаляваш ли, че тогава разлая кучетата? Как преценяваш днес поуките от подобни казуси?

Пойката от подобен казус за мен е морална. А иначе резултатът е съвсем очакван – повече не ме канят да бъда член на жури. Изкупвам си дързостта. Но не мога да понеса безотговорността на някои мои колеги, които с лека ръка подхождат в такива случаи.

В крайна сметка моралът стои преди литературата и литературознанието.

Друг случай. Преди година ти написа може би най-категоричната статия, която доказваше, че т.нар. „книга-сензация“ „Непознатият Яворов“, издадена през януари 2020 г., всъщност съдържа текстове фалшификати. Колко време ти трябваше, за да стигнеш до тези изводи?

Случаят е подобен, но с много по-тежки последици. Книгата „сензация“ „Непознатият Яворов“ на издателска къща „Персей“ излезе в самото начало на 2020 г. Собственикът на издателството Пламен Тотев и съставителката на изданието доц. Милкана Бошнакова преди това се позрижиха да осигурят огромна медийна реклама, в която се твърдеше, че са открити неизвестни ръкописи на Яворов, между тях се намират и три стихотворения, които веднага трябва да влязат в училищното обучение, защото са гениални.

Купих си книгата по време на Яворовите дни в Чирпан и реших да проверя автентичността на публикуваните документи. Това занимание ми отне около две седмици – разчитане на всеки ред и всяка буква с лупа. Още в началото в мен се възнези някакво съмнение, което беше потвърдено – ръкописите са фалшификати, и то непохватно изработени. Липсваха две основни букви от правописа, меродавен за 1912 г. – ятовата гласна и голямата носовка (юс). На всичко отгоре стихотворенията бяха слаби, непохватни, неотговарящи на таланта на Яворов. Написах краткия текст „Новооткритите“ ръкописи не са на Яворов, те са фалшификати“ с тези и други аргументи и я изпратих в електронното списание „LiterNet“ на собственика на изданието Георги Чобанов, който на грузия ден излезе. Статията имаше неумоверен отзвук. Тук ще вмъкна нещо важно и лично. Георги Чобанов е мой студент – от първия випуск мои студенти. През годините поддържахме отлични приятелски отношения. Няколко пъти, докато беше преподавател във Варненския институт за усъвършенстване на учители, съм му гостувал като лектор, много пъти след това ме е канил да му изпратя текст за „LiterNet“, а аз все отлагах за по-добри времена. Така че „Новооткритите“ ръкописи не са на Яворов, те са фалшификати“ е първият мой текст, публикуван в списанието. До март 2021 г. му изпратих още няколко текста, които той помести и последва нелепата вест за неговата смърт от COVID 19. Българската литература изгуби един много ценен свой ратник – светла му памет!

Сега да се върна към случая с „новооткритите“ ръкописи на Яворов. Ти, Пламене, след това публикува великолепната статия „Лъже-Яворов“ в „Литературен вестник“, в която

настояваше издателят и съставителката да се извинят и да изтеглят книгата от пазара. До края на годината, доколкото знам, това не се случи и „Литературен вестник“ обяви изданието за антикнига на годината. Не знам и досега изтеглено ли е изданието от пазара. Стигна се до курioзен случай. Получих от мой студент много сериозни два анализа на две от стихотворенията, публикувани в книгата, та трябваше и на него да обяснявам, че те са фалшификати. Моята статия ще се забрави, но остава, за съжаление, лъжливото издание.

Става дума отново за морал в книгоиздаването и в литературознанието. През последните години именно моралът и почтеността са в дефицит. Цели се постигане на сензация, без да се търси професионализъм.

Когато се каже „съвременно яворознание“, първите имена, които идват на ум, са на Михаил Неделчев и твое. Как се случи това съгубно обвързване с Яворов при теб? Родният град Чирпан ли го препредели?

Може би родният Чирпан е изиграл решаваща роля. Още като ученик си представях как ще напиша книга за Яворов, и то посветена на неговото стихотворение „Арменци“. Стрoфите му стояха пред мене като съвършено издржани блокове от гранит. По-късно – вече като студент – в края на всяка учебна година трябваше да представим курсова работа и аз всяка година пишех по нещо за Яворов. Моите учители по Яворов и въобще по литературознание са Михаил Неделчев и Никола Георгиев. През 1977 г. излезе първият том от събраните съчинения на Яворов. Тогава съм бил студент във втори курс. Не обърнах никакво внимание на предговора на Пенчо Данчев – един казионен предговор. Поразиха ме коментарите и бележките на Михаил Неделчев – изключително прецизни, задълбочени, аналитични. Това са текстовете, които са ми дали вече професионален подтик към занимания с Яворов. Десетиметие по-късно излезе и неговата книга „Социални стилове, критически сложети“, която оказва огромно влияние не само върху мен, но и върху редица формиращи се литературоведи. Така се случи през последните десетина и повече години, че почитта ми към него беше скрепена и от близко професионално и лично приятелство между нас, за което съм му безкрайно благодарен. Никола Георгиев открих също в студентските си години. Поразяваха ме изключително прецизните анализи на творби от българската литература. После излезе и неговата книга „Анализ на лирическата творба“. Въобще студентството се оказа твърде важно за формирането на моите литературни вкусове и нагласи.

Сега нека те върна малко назад. Как отиде да следваш във Великотърновския университет и как стана литературен историк?

Завърших чирпанската гимназия „П. К. Яворов“ – математическа паралелка, най-престижната по онова време. Още като ученик бях обонан за „Литературен фронт“, „Пламяк“, разбира се, за „Родна реч“. Всички искаха да стана инженер, баща ми също, за да го продължа. Само аз не исках, подкрепих ме сестра ми и аз кандидатствах българска филология във Великотърновския университет. На изпита се падна темата „Образът на бореца за свобода в творчеството на Христо Ботев, Христо Смирненски и Никола Вапцаров“ (автор по избор). Аз писах за Смирненски. Изкарах 3,25. Срам за цялото семейство! Цял месец чаках резултата и накрая дойде известие, че съм приет. Огромна радост и облекчение. Тогава курсовете бяха големи, та някак си и аз съм се вместил. След казармата, първият месец от студентството ми се виждаше като огромна пустиня – нищо не разбирах. Наистина като иззубен в пустинята. Постепенно нещата си дойдоха на мястото. Аз обичах литературата и тази обич ми се отблагодари. А как станах литературен историк? Това „ставане“ се случи по-късно, но смея да твърдя, че закваската е от студентските години. Бавно и методично избървах този път. През втората половина на 80-те години, вече като

асистент, натрупах голям капитал – четене, шудирание на книги и статии, работа с конкретните литературни текстове. И последваха първите публикации. Първата ми книга за Стоян Михайловски беше приета за печат и планирана да излезе през 1990 г. в поредицата „Творчески портрети“ на издателство „Просвета“. Но дойде промяната и с нея издателството закъса финансово. Тя излезе чак през 1994 г., когато аз я бях надрасъл вече, та се наложи да пиша втора книга за Михайловски, която излезе през 2012 г. Това са единствените книги за Михайловски, излезли през последните тридесетина години. Така че преди да стана яворовед, аз бях оформен откривател на този позабравен

Основаване на фондация „Яворов“. Чирпан, 31 май 1992 г. Поетът Димитър Данаилов, Димитър Михайлов и Тодор Иванов

Фалша и плагиатството

Класик на българската литература, още повече че във втората книга отделил достатъчно място на религиозния творец, което не беше се случвало дотогава.

Можем ли да говорим за теб и твоите колеги от 80-те години на XX век като за отделно поколение преподаватели и изследователи българисти?

Моето поколение се оформяше бавно през втората половина на 80-те години на XX век, бих казал, че в известна степен закъсня с първите си истински изяви поради промяната, която настъпи през 1989 г. Тогава промяната зрееше, настъпи „перестройката“, но всеки се колебаеше все още. И истинските ни изяви с книги и сериозни публикации бе през първата половина на 90-те години.

Бих могъл да говоря за поколението в моя университет – много внимателно и бдително отгледано и отгледано се. Ние бяхме и нещастно, и щастливо поколение. Нещастно, защото аха да понечим да дебютираме, и дойде промяната. Щастливо, защото имахме възможност да започнем на чисто – без идеологически обременености, без задръжки, гръзко и направо в целта. Спомням си публикуването на първата ми статия във в. „Литературен фронт“ през 1990 г. „Страхът от огледалото. За отношението към литературното ни наследство“. Тя излезе като уводна статия на първа страница във вестника. Радост голяма след половингодишно чакане. Среща ме на другия ден по коридора на университета Иван Радев и ме пита: „Този Димитър Михайлов, който е публикуван в „Литературен фронт“, нали не сте Вие?“ „Аз съм“ – отговорих. Той каза своето „хъм“ и отмина. Бяха сложни времена. През първите години на 90-те на някои им се искаше всичко да остане постарому, на нас – младите – ни се искаше промяната веднага да стане. Не стана нито едното, нито другото. Трябваше всеки да избърви своя път – кой напред, кой назад. От моето поколение бих отлучил Иван Станков, Виолета Русева, Радослав Радев, Елена Налбантова, Сава Василев – все отлични литератори, които впоследствие разгърнаха своите възможности и дадоха принос в българското литературознание.

Какво е характерно за това поколение в заниманията му с литературна история? Има ли някакви разпознаваеми характеристики?

Първо – прецизност до най-малкия детайл. Ние наследихме от най-добрите литературоведи през 70-те и 80-те години тази добродетел и доколото можахме, я следвахме. Второ – почтеност към литературния факт. Трето – непременно търсене на контекста и възглеждане в него. И четвърто – може би най-важното – морал в интерпретирането на фактите и в защитаващата позиция. В най-добрите ни публикации се получи. А това не е малко. Може да прозвучи сега леко старомодно, но в началото не беше лесно.

Все още малцина знаят за случая със самиздатския литературен алманах „НЛО“, издаван в броеви екземпляри през 1978/1979 г. от студенти във Велико Търново, сред които ти играеш една от главните роли. Тепърва ще говорим повече за това, но как сега можеш синтетично да определиш тази акция?

Бяхме студенти в началото на трети курс, предстоеше ни бригада. Вечерта преди заминаването бяхме на концерт на Светослав Рихтер, след това се събрахме на тавана на Красимир Крумов – Грец, където решихме, че ще издаваме алманах. На другия ден заминахме на бригада, направихме така, че всички да бъдем на едно място и по време на бригадата се роди името „НЛО“ – неидентифицирани литературни обекти. Кой предложи името – не помня. А и никой не си спомня.

През октомври 1978 г. първият брой беше готов и излезе с подзаглавие „Алманах за литература, изкуство, политика и публицистика. Общодостъпно и независимо издание на великотърновски студенти“. В следващите броеве от подзаглавието отпадна думата „политика“. До април 1979 г. излязоха пет броя – всичките на пишеща машина, в единствен екземпляр, само петият брой излезе в три екземпляра. Разпространявахме го от ръка на ръка сред своите състуденти. Сега се губи четвъртият брой – вероятно потънал някъде в архивите на Държавна сигурност или унищожен.

Това са сухите факти. Заг тях са скрити човешки съдби, за радост – щастливи. Наложих се да спрем изданието поради разпити в Държавна сигурност. Някои от нас бяха привикани, разпитвани, подписахме декларация, че повече няма да издаваме нищо. И сякаш всичко приключи. Но – продължи. Бяхме привикани от партийната секретарка на университета, тя ни държа дълга тирада и ни заплаши с изключване. Чакахме да бъдем изключени, когато разбрахме, че за нас се е застъпил лично отговорникът на Държавна сигурност в университета, който и ни разпитва, и бяхме помилвани. Така всичко приключи – пет броя на самиздатски алманах с името „НЛО“, в които публикувахме поезия, проза, публицистика, критика за литература, кино, театър и живопис, преводи. Мисля, че това е първото и единствено самиздатско студентско издание в България.

Димитър Михайлов с Иван Станков и Войцех Галонска. Краков, 2017

Заг него стоят имената на Красимир Крумов – Грец (впоследствие известен филмов режисьор, писател и теоретик на киното), Цветан С. Тодоров (автор на великолепна книга за киното), Димитър Михайлов, Димо Момчилов, Чавдар Генев, Лобен Босилков, Стефан Бакърджиев – Бък, Румяна Христова, Иван Радушев, Тая Стоянова – художник на корицата и илюстрациите, и някои други автори.

Промени ли нещо у теб този опит? Как гнес литературният историк Димитър Михайлов би коментирал действията на студента Димитър Михайлов от 70-те години?

Беше великолепно. Ние всички бяхме толкова млади – на по 22-23 години. И всички влюбени в изкуството и свободата. Бяхме свободни. И различни – искаме да се докажем въпреки системата. От сегашна гледна точка това ми изглежда младежка работа, но тогава не беше така. Когато дойдох в университета вече като преподавател, всичко изглеждаше различно. На втората или третата ми година изпитвах студенти заедно с мой преподавател, на който след това дълги години бях асистент, и той изведнъж каза: „Тука преди няколко години се подвизаха едни графомани, които издаваха един алманах“. Аз отговорих: „Един от тези графомани бях аз“. Той замълча, след което излезе. До края на живота си той никога повече не повдигна тази тема. Помнеше се нашето приключение, но не му се даваше гласност. Какви графомани сме, след като бяхме толкова млади... Искам да кажа, че всичко се замаза и до днес почти не се помни. А всичко тогава беше толкова весело.

Струваха ли си усилията после в университета? Имам предвид всичко преподадено, изследвано и написано през 90-те години и през новия век?

Разбира се, че си струваха. Имах великолепно студенти. През годините те се променяха, но остана у мен усещането, че най-добрите са непроменливи – все със същата страст към знанието и откривателството. Преподавателят се познава и по своите ученици. Мой студент е поетът Ивайло Иванов – едно от важните имена в българската поезия, с когото ние запазиме близки отношения до неговата нелепа смърт преди пет години. Моя студентка е проф. д-р Антония Велкова-Гайдаржиева, с която продължаваме да поддържаме великолепни отношения. До най-младия – Александър Христов, поет, литературен изследовател и критик – мой докторант, на когото скоро предстои защита на дисертацията. Между тях се нареждат имената на Димитър и Гергина Кръстеви – доценти в Пловдивския университет, Мира Душкова – доцент в Русенския университет. Списъкът няма да е изчерпателен, но да си отгледал и един ученик, дава смисъл на твоя живот, осмисля битието ти и на преподавател, и на човек.

Изследването и написаното след близо 37-годишна академична кариера е неизброимо. Написах книгата „Класически творби в българската литература. Анализ“ в две различни издания. Тя беше хит сред кандидат-студентите през 90-те години. След това излязоха двете си книги за Яворов и книгата си за Иван Вазов. Издължих се на трима от най-значимите български класици – Вазов, Михайловски, Яворов. Какво по-голямо удовлетворение. Не е мощно творчеството ми като бройка, но като стойност мисля, че заслужава внимание. Аз пиша бавно, с прекъсвания. Тези прекъсвания понякога продължават пет

и повече години, но в крайна сметка дават резултат. Поне така мисля.

Ако трябва да изтъкна две много ясно различими особености в твоя подход към обектите ти на литературноисторическо изследване, ще ги назова така: Първо, фокус върху автентичните документи, върху „първите издания“ на творби и книги, със специално внимание към „първите читатели“, към съвременните критически прочити и други реакции. И второ, акцент върху контекста, към обкръжението на изследвания автор, към отношенията му с други автори и съвременници. Това само заради „школата на Иван Радев“ ли е? Или имаш и други свои професионални възбуждения?

Иван Радев ме прие в катедра „Българска литература“ на Великотърновския университет през 1984 г. Беше ръководител на катедрата и търсеше млади хора. Аз бях първият. После дойдоха Виолета Русева, Иван Станков, Елена Налбантова, Петър Стефанов, Сава Василев, малко след тях – Тодор Моллов и Николаи Димитров, а по-късно и Антония Велкова-Гайдаржиева – все професори днес. Така през 90-те години той завърши кръга. Започнаха изпитанията. През 90-те години на XX век навлязахме в нова ера и проф. Иван Радев реши, че нашата сфера ще бъде учебната литература. Последва десетилетие на усилен труд – излязоха десетки учебни помагала във великотърновските издателства „Абазар“ и „Слово“ в поредиците „Малка ученическа библиотека“, „Класиците в училище“ и др., като автори бяха точно тези преподаватели. Иван Радев беше нашият терорист, телефонен инквизитор и... спасител. „Хайде, не се бавете, пишете!“ Всяка седмица трябваше да пишем нов текст. И ние пишехме. Школата на акад. Иван Радев е незаменима. Поне за мен. Той и Аньо Калоянов ни приеха като свои, а ние, мисля, им се отплатихме. За моето писане. То се базира на проверени факти и документи. Много е простичко. И е много сложно, защото изисква множество проверки, цялостно разследване понякога – от биографията на автора до най-дребния детайл. Разследването на литературните факти е моята стихия.

Какво не достига на българското литературознание днес?

Глобалност, съсредоточаване върху важни автори и проблеми на българската литература. Някак на гребно вървят нещата.

А какво му е в повече?

В повече идват незначителните автори, които се обговарят с апломб, сякаш са световни писатели.

Какво да очакваме в следващите месеци – нещо, в което си замесен като автор, съставител или редактор?

Под моя редакция до броеви дни ще излезе четвъртата стихосбирка на Димитър Пейчев „Стъпки по земята“ – поет и художник от Кишинев, Молдова. Бесарабски българин, който е съхранил своята българска идентичност и пише на български език. Запознахме се през 2003 г., когато бях лектор там, и вече близо 20 години поддържаме близки отношения. В България излязоха три негови стихосбирки. Подготвям една книга „В класиката“, в която влизат мои статии и студии, публикувани през последните 30 години в разни сборници, вестници, списания. В по-далечно бъдеще – книга със заглавие „Яворов“, която ще побере двете ми книги за Яворов и още 15 нови текста, писани през последните години.

Има ли някоя специална литературноисторическа задача, която би искал да решиш, но знаеш, че няма да успееш? Или всичко, към което се стремиш, е постижимо?

Моята мечта е да напиша книга за Иван Динков. Пиша я постепенно, на пресекулки, вече 20 години, но все не достигам до края. Дано да успя. Иван Динков е поетът, който ми даде криле през втората половина на 80-те години на XX век. Приятелството ни продължи до неговата смърт. На него дължа много – като гражданска позиция, морал и вкус към литературата. Дано да успя да напиша тази книга. А иначе в оценъчен план – според мен Иван Динков е един от най-важните автори от втората половина на XX век.

Другият поет, който ми е дал много, е Борис Христов – отново учител по гражданско поведение. Така се случиха при мене нещата, че заедно с литературоведи, в моето школуване в литературата се намесиха решително и тези двама поети.

Разговора води
ПЛАМЕН ДОЙНОВ